

סיום מסכת ברכות

- 1. על מסכת ברכות (נ"ו דפים), המסכת הראשונה בש"ס והיחידה בסדר זרעים (ביתר המסכתות אין גמ').**
  - א. עיקר המסכת:** הצורות והאופנים הרבים לביטוי אמונת האדם בהשם בחיי היום יום ובכלל זה – התפילות לסוגיהן ומועדיהן; הברכות לסוגיהן לכל עת, מאורע, תופעה וכו', קריאת שמע ברכותיה ודיניה. כל אלו מוגדרים ומתוארים על רקע חיי היהודים בארץ ישראל ובבבל לאורך תקופות המשנה והתלמוד במעגלי השנה והחיים, בימות חול ומועד לאורך השנה, בעת שלום, שמחה או אסון.
  - ב. הרעיון המרכזי במסכת:** מכלול הנושאים במסכת הוא הבאת נושאים מופשטים ורעיונות כלליים לידי הגשמה מעשית על ידי ביטויים בצורה של הלכות והזכרות של האדם במהלך החיים שלו, באופן זה שהתורה האלווקית כבר "לא בשמים היא", אלא נתונה היא בידי האדם ולמענו. המעבר ממשמעות רוחנית מופשטת וכללית לביטוי מעשי בחיי היום יום הוא הוא הגשמת מטרת התורה.
- 2. תוכן המסכת:** מסכת ברכות עוסקת בעיקר בשלושה עניינים מרכזיים:
  - ג. קריאת שמע:** שלוש הפרשיות שמע, והיה אם שמע ו-ויאמר כיחידה אחת מהותית וחשובה, מהוות דוגמה לקשר בין הרעיון הכללי והאמונה המופשטת לבין החיים המעשיים על ידי ציוויים הלכה למעשה בחיים היום יום (להלן).
  - ד. התפילה:** היא האפשרות לאדם לפנות באופן ישיר אל ה'. לתפילה שני פנים, מחד, פניה חופשית של האדם לה' בכל עת או צורך שירצה (שמחה, יגון, מצוקה, הודאה, בקשה וכו') בצורה, בשפה בסגנון ובנוסח כרצונו. ומאידך, תפילה בנוסח קבוע ואחיד לכל בציבור (כדברי הרמב"ם כדי "שתהא תפילת צח הלשון והעילג שווה") ובזמנים מוגדרים וקבועים ובציבור כדי לשתף את היחיד עם הכלל, כך שהוא יהווה חלק מן הכלל.
  - ה. הברכות:** הברכות במסכת רבות ומגוונות. הן נחלקות לקבוצות ולסוגים שונים, כגון, ברכות תפילה (ק"ש, 18...), ברכות הודאה (שעשה לי נס, הטוב והמטיב...), ברכות מצוה (ציצית, תפילין, סוכה...), ברכות הנהנין (מאכל, שתיה, ריח...), ברכות על צער ואסון (דיין האמת), ועוד. לברכות השונות נוסחים שונים וצורות שונות (אקב"ו על-ל-, אמ"ה שהכל נהיה/ בורא.../ המוציא...) אך הכוונה בכולן יצירת קשר בעל משמעות בין המעשה/המאורע לבין ה' מתוך אמונה בו.
- 3. מנושאי המסכת:**
  - ו. קריאת שמע:** שלוש הפרשיות (שמע, והיה אם שמע, ויאמר) כיחידה חשובה אחת (אף שהן מפוזרות בתורה ובסדר שונה), מדגימה את התרגום של רעיון כללי ואמונה מופשטת לחיים מעשיים יום יומיים. ואכן, הפסוק "שמע ישראל", המבטא את האמונה בה' והפסוק "ואהבת את ה'" המבטא את הרגש שבאמונה זו מתורגמים ל- חובת קריאתה פעמיים: בלילה וביום ולשינון עיקרי היהדות, הפסוק "ושננתם לבניך" ל-לימוד התורה, הפסוק "וקשרתם לאות על ידך..." לתפילין, הפסוק "וכתבתם על מזוזות ביתך..." למזוזה וכן הלאה.
  - ז. זמני ק"ש:** נוהגים כדעת בית הלל: בלילה, "בשכבך" - זמן שכיבה, מצאת הכוכבים עד עלות השחר (חז"ל-עד חצות), ביום, "ובקומך"-זמן קימה, -מעלות השחר/ מזריחה ועד 1/4 היום (3 שעי' זמניות) מעלות השחר/מזריחה.
  - ח. ברכות ק"ש:** בלילה (-חושך וגלות), לפני, 2 ברכות - מעריב ערבים (על המאורות) ו-אהבת עולם (על התורה). לאחר, 2 ברכות - אמת ואמונה (על יציאת מצרים) ו-השכיבונו (לשמירה בשינה). ביום (- אור וגאולה), לפני - 2 ברכות יוצר אור (על המאורות) ו-אהבה/ת עולם/רבה (על התורה) ולאחריה - אמת ויציב (על תקוה, הודאה וגאולה).
  - ט. תנאים בק"ש:** הקריאה - לכתחילה, הכל בכוונה, בדיעבד, יוצאים ידי חובה בקריאת הפסוק "שמע" בכוונה. לכתחילה לשמוע באזניו ולדקדק במילותיה ובאותיותיה (בכל-לבבך, תזכרו...). בדיעבד יצא גם בלא שמיעה ודקדוק. הפסקות - בין הפרקים (פרשיות) מותר לשאול לשלום ולהשיב לכל; בתוך הפרקים מותר רק מפני היראה. שפה וסדר קריאה - מותר לקרוא בכל לשון שמבין אך אסור לשנות סדר הפרשיות או קריאה למפרע.
  - י. פטורים מק"ש** (פחות הקפדה): שכירים (מפסיק רק לפרשה ראשונה), עוסק במצוה פטור (חתן, לווייה-כבוד המת=כבוד החי...), שיכור/טרוף (עד שיתפכח/ירגע).
  - יא. תנאים מפריעים/מונעים:** זוהמא (צואה בגופו, לידו, בבית כסא,...), טומאה (עזרא תקן שבעל קרי לא יקרא ק"ש, לא יתפלל ולא ילמד תורה. התקנה לא התפשטה וכיום רק חסידים מקפידים על כך). ערווה (אסור לקרוא ולהתפלל כנגד ערווה או התערטלות (מגרה) גם של עצמו).
  - יב. התפילה:** מקורה - בזמן המקדש העם התפלל סמוך להקרבת קרבן (תמידים ומוספים) וכנגדם, לדעה אחת, נתקנו שחרית (תמיד של שחר), מנחה (תמיד של בין הערביים) ומוסף (מוסף/פי היום, כשיש). לדעה אחרת, תפילות אבות תקנום, אברהם - שחרית, יצחק - מנחה ויעקב - ערבית. חובת תפילה: שחרית ומנחה - חובה על ציבור ועל יחיד. ערבית - רשות (לא כנגד קרבן) אך ישראל קבלה עליה כחובה. מוסף - חובה רק בציבור (י"א גם ביחיד, וכך התפשט).
  - יג. זמני תפילה (שמונה עשרה):** שחרית - מזריחה החמה עד 1/3 היום (שעות זמניות!) ובדיעבד עד חצות. מנחה גדולה - מ-1/2 שעי' אחרי חצות ועד פלג המנחה. מנחה קטנה - מ-2.5 שעי' לפני שקיעה - 9.5 שעי' מתחילת היום (זמן הקרבת תמיד של בין הערביים) ועד פלג המנחה - 1/2 שעה לפני שקיעה. מוסף - כל היום (כקרבן מוסף) אך נקבע עד שעה שביעית (זמנית, מתחילת היום).

יד. **חובת תפילת שמונה עשרה**: ככלל ביום חול כולה חובה ובכל תפילה (באמירה וכוונה לפחות בברכה ראשונה או במודים) ובמקרים מסוימים – תפילה קצרה ("הביננו", מעין 18), בשבת ומועדים (מעין שבע) רק 3 ראשונות ו-3 אחרונות ובאמצע ברכה אחת (מעין היום). ביום כיפור יותר.

טו. **תנאי תפילה**: הכנה לפני ואחרי, בכבוד ראש ובריכוז (מתוך סידור או בעיניים עצומות) למעט בשעת סכנה. השוגה בתפילתו סימן רע לו ולשולחיו (ש"ץ). **תוספות ושינויים בתפילה**: תוספות אישיות מותרות בתוך ברכה. אבל, **אסור להוסיף ולגרוע ברכות, אסור לחזור על מילים** או לומר ביטויים המבטאים כפירה (מודים מודים, על קן ציפור יגיעו רחמיך...).

4. הפרק האחרון (-משנה אחת): דן בשני נושאים, **ברכות וחלומות** לסוגיהן:

טז. **ברכות**: § **ברכות הנהנין** - הגדרת הברכות וגדריהן, מהכללית ביותר - "שהכל נהיה בדברו" ועד **למפורטות ביותר** - **אכילה** (מאדמה - מזונות, המוציא, מעץ - גפן), **ריח** (מיני/עצי בשמים, שמן ערב, ריח פירות). § **ברכות תפילה**: שחר, ק"ש, שמונה עשרה... § **ברכות מצוות**: ציצית, תפילן, מזוזה, סוכה, מילה... § **ברכות מיוחדות להודאה ושבח** - שהחיינו, הטוב והמיטיב (הולדת בן, קניה חדשה משמעותית), שעשה לי נס, הלל, תופעות טבע או פגעים - ברקים, רעמים, קשת, הרים, ימים, רעידות אדמה, בעלי חיים או בני אדם משונים... § **ברכת המזון**: הברכה היחידה המפורשת בתורה (ואכלת ושבעת וברכת) והיא חובה אחרי סעודה עם זימון, בו חייבים משלושה סועדים ויותר (מעשרה ומעלה - "נברך אלוקינו"). **נוסח ברכת המזון** - **משה חיבר הברכה הראשונה, הזן את הכל** (נגד המן). **יהושע, הברכה השניה, נודה לך** (כנגד כניסה לארץ). **דוד ושלמה, הברכה השלישית, רחם** (דוד כנגד ירושלים ושלמה כנגד המקדש). **חכמי יבנה, הברכה הרביעית, לעד האלה טוב והמטיב** (כנגד קבורת הרוגי ביתר). § **ברכות התורה**: חובה לפני לימוד/קריאה בתורה (מ-הבו גודל לאלוקינו). § **חובת הברכה לפני סעודה וברכה אחרי קריאת התורה** נלמדות מק"ו. § **קידוש והבדלה**: קידוש בליל שבת ומועד על היין (בורא פרי הגפן), **הבדלה במוצ"ש** - **יבנה**, יין (או חמר מדינה), בשמים, נר והבדלה. **במוצאי חג ביום חול** רק יין והבדלה. **בקידוש והבדלה יחד** (חג מוצ"ש) - יקנה"ז.

יז. **חלומות ופשרם**: יש חלומות אמת, חלומות שהם **מסר והכוונה** לחולם וכאלה חלומות ששווא ידברו. **הגורם לחלום** יכול להיות נושא שמעסיק, מטריד במשך היום וכו'. **סוגי חלומות** (חלומות בתורה/בתנ"ך אחרים). **פשר החלום** (תלוי בחולם, במפרש, עם בלי תשלום, וכו').

5. **המשנה האחרונה**: דנה בחובת האדם לברך על הרעה כעל הטובה, בכל מצב ובכל תנאי וכן בנוסח ברכת שלום בין אדם לחברו עם שם השם.

6. **קטע הסיום**: החל מ-אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא:

הרואה	פרק תשיעי	ברכות	ס"ד ע"א
<p>אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מקשול יהי שלום בחילך שלמה בארמנותיך למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום</p>			

הדרן עלך הרואה וסליקא לה מסכת ברכות

7. **הערות סיום**

יה. **הכלל בתלמוד הוא לסיים, ככל האפשר, בדבר טוב** ושהוא מעניין המסכת. הסיום במקרה זה (לפי המהרש"א) העוסק בתלמידי חכמים העוסקים בתורה ובמצוות כמרבים שלום בעולם, בין אדם לאדם ובין אדם לבורא יתברך, בעליונים ובתחתונים, כי נושא המסכת - הברכות והתפילות שמטרתן לצרף ולקשר את העולם של מעלה עם זה של מטה.

יט. בקטע הסיום יש **5 פסוקי שלום** כדי להדגיש חשיבות השלום והם: וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך... (ישעיהו נ"ד); **שלום רב לאהבי תורתך**... (תהלים קי"ט); **יהי שלום בחילך**... (שם, קכ"ב); **אדברה נא שלום בך** (שם); למען... אבקשה טוב לך. (שם)... **ה' יברך את עמו בשלום** (שם כ"ט)! סיום זה הוא בדיוק הסיום גם במסכתות יבמות, נזיר וכריתות.

כ. לפי חז"ל **מחלוקת לשם שמים** סופה להתקיים. כלומר, **למחלוקת יש יכולת להרבות שלום** (הרב קוק, "עין איה" על אתר): "יש טועים שחושבים, שהשלום העולמי לא יבנה כי-אם ע"י צביון אחד בדעות ותכונות, וא"כ כשרואים ת"ח חוקרים בחכמה ודעת תורה, וע"י המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, כי **השלום האמתי אי אפשר שיבוא לעולם כי-אם דוקא ע"י הערך של רבוי השלום**. הריבוי של השלום הוא שיתראו כל הצדדים וכל השיטות שיש בחכמה, ויתבררו איך כולם יש להם מקום כל דבר לפי ערכו מקומו וענינו."

תזכו למצוות!